

проф. др **Зоран Ранковић**
Православни богословски факултет
Катедра за филологију
Београд

Предавачи Црквенословенског језика на Православном богословском факултету од Другог светског рата

Сажетак. У раду се на основу архивске грађе из Архива Православног богословског факултета (АПБФ), Архива Светог Архијерејског Синода (АСАС) и других доступних извора у кратким цртама анализира животни и научни пут предавача црквенословенског језика на Православном богословском факултету у периоду после Другог светског рата.*

Кључне речи. Црквенословенски језик, Православни богословски факултет, предавачи, граматика црквенословенског језика, превођење.

Организовано и институционално изучавање црквенословенског језика у српским школама отпочиње у трећој деценији 18. века, најпре у *Славенској школи* Максима Суворова (1726–1731) а потом и у *Славенско-лајтинској школи* Емануила Козачинског (1733–1737) у Сремским Карловцима, које су отворене на иницијативу српске црквене јерархије.¹ У основним школама црквенословенски језик изучава се од 1811. године, а 1884. године први пут је издвојен *словенски језик* као засебан предмет. Прво сведочанство о учењу црквенословенског језика у средњим школама налази се у наставном програму за гимназије из 1838. године, по коме се предмет *словенска грамајка* учио напоредо са српском граматицом и синтаксом.

Најизразитију заступљеност, и по временским димензијама и по интензитету и екстензитету наставних садржаја, црквенословенски језик имао је у богословским школама, што у потпуности проистиче из основне функције овога језика – богослужбене.² Црквенословенски језик као званични богослужбени језик Српске православне цркве изучава се у богословијама од њиховог оснивања током целокупног школовања.³ Оснивањем Лицеја 1838. године, коме је 1841. придодат православни факултет, започет је развој високог школства у Србији. Лицеј је 1863.

* Овај рад настао је у оквиру пројекта бр. 179078 „Српска теологија у двадесетом веку: фундаменталне претпоставке теолошких дисциплина у европском контексту – историјска и савремена перспектива“, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Опширније види: Р. Грујић, *Српске школе у Београдско-карловачкој митрополији*, Београд 1908.

² К. Кончаревић, П. Миодраг, *О изучавању руској и црквенословенској језика у духовним школама Српске православне цркве (о 150-годишњици увођења наставе руској језика у Србији)*. – Богословље, Београд 1999, св. 1–2, 119–128.

³ Н. Вуловић-Р. Бајић, *Настава црквенословенској језика у српским школама у XIX и XX веку*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 2, Београд 2007, 255–257.

прерастао у Велику школу, а Велика школа 1905. године прераста у Универзитет, у чијем окриљу је основан и Православни богословски факултет, који је, међутим, тек 1920. године започео свој рад.⁴ Од свих високошколских установа у Србији, црквенословенски језик као засебан предмет постоји само на Православном богословском факултету.⁵

У свим студијским програмима који су се смењивали на Православном богословском факултету, црквенословенски језик био је заступљен.⁶ За изучавање овога језика на једном од најугледнијих високошколских установа Универзитета у Београду, велику улогу имали су предавачи црквенословенског језика. Предаваче овога језика бирао је Савет факултета а потврђивала Универзитетска управа.

У овом раду настојаћу да представим живот и делатност предавача црквенословенског језика на највишој просветној установи Српске православне цркве у периоду од Другог светског рата.⁷

Непосредно пред Други светски рат за предавача црквенословенског језика на Православном богословском факултету, у рангу ванредног професора, изабран је Петар Ђорђевић,⁸ који је на седници Савета одржаној 29. новембра 1933. године изабран за доцента на Богословском факултету при катедри Језици и остале помоћне науке Светог писма а за предмете *црквенословенски* и *руски језик*, суплент гимназије и асистент словенског семинара на Филозофском факултету у Београду. Указом краља Југославије Александра I од 14. јануара 1934. године Петар Ђорђевић је постављен за доцента Богословског факултета Универзитета у Београду.⁹ На предлог професора Д. Анастасијевића, почетком 1939. године обновљен је избор, због истека 5 година од избора, доценту П. Ђорђевићу. Већ наредне године, на основу расписаног стечаја, П. Ђорђевић се пријавио за ванредног професора на Богословском факултету при катедри Језици и остале помоћне науке Светог писма а за предмете *црквенословенски* и *руски језик*. И овога пута, као и приликом избора за доцента, реферат је писао А. Белић. Пошто је анализирао 49 библиографских јединица, од којих је 34 настало између два избора, А. Белић констатује да је „г-дин др П. Ђорђевић озбиљан и темељан истраживач...са погледима који у потпуности одговарају значају и домаћају предмета о којима говори“, додајући да је Ђорђевић поникао „у познатој науч-

⁴ Љ. Поповић, *Богословски факултет – од идеје до реализације*.- Богословље, LXIV, Београд 2006, св. 1, 91–109.

⁵ Н. Вуловић-Р. Бајић, *Настава црквенословенског језика у српским школама*, 257.

⁶ З. Ранковић, *Црквенословенски језик на Православном богословском факултету: историјски преглед и перспективе*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 7, Београд 2010, 76–78.

⁷ О предавачима црквенословенског језика до Другог светског рата види: З. Ранковић, *Предавачи Црквенословенског језика на Богословском факултету до Другог светског рата*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 9, Београд 2011, 209–215.

⁸ Најновија биографија са библиографијом Петра Ђорђевића изложена је у делу: *Српски биографски речник*, књ. 3, Нови Сад 2007, 591–592.

⁹ О раду П. Ђорђевића на Богословском факултету види: З. Ранковић, *Петар Ђорђевић и његов допринос на савремени богословски језик у Срба*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 3, Београд 2008, 190–192; исти, *Предавачи Црквенословенског језика на Богословском факултету до Другог светског рата*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 7, Београд 2010, 76–78.

ној школи Краковских слависта Розвадовског, Њича, Лоса и Ј. Сплавинског¹⁰. На основу реферата о научним радовима Петра Ђорђевића који су поднели А. Белић и Д. Анастасијевић, Савет бира Петра Ђорђевића за ванредног професора за *црквенословенски и руски језик*,¹¹ а Универзитет, одлуком од 1. августа 1940. године, поставља Петра Ђорђевића за ванредног професора.¹² Ратне године проживео је у Београду. У Службеничком листу стоји да је јуна 1942. године додељен на рад у Народној библиотеци.¹³ Већ 6. јула исте године Петар Ђорђевић јавља се на расписани стечај за редовне и ванредне професоре Богословског факултета на катедри Помоћне науке Светог писма.¹⁴ На основу писмених реферата Ј. Мирковића и Р. Грујића, за ванредног професора за предмете *црквенословенски и руски језик* изабран је Петар Ђорђевић.¹⁵ На месту предавача црквенословенског језика Петар Ђорђевић остаје до краја Другог светског рата, с малим прекидима због болести. Том приликом, док је био на боловању, у својству предавача мења га Лазар Мирковић,¹⁶ а у својству испитивача Лазар Мирковић¹⁷ или испитна комисија, једном у саставу Ј. Мирковић и Радослав Грујић,¹⁸ другом приликом у саставу Мирковић и Гранић,¹⁹ или, касније, у саставу Ј. Мирковић – М. Ердељан.²⁰ И у том периоду Петар Ђорђевић не посустаје са писаним радом. Наиме, Ректорат Универзитета спроводним актом од 31. маја 1943. године доставља Богословском факултету акт помоћника министра просвете и вера о уџбеничком питању на универзитету. Савет прима на знање горњи акт, али и извештај Ђорђевићев о томе да припрема граматике црквенословенског и руског језика које ће бити спремљене до половине 1944. године. Савет решава и да се умоли Сенат да се наставницима који спремају уџбенике²¹ додели извесна помоћ за израду наменски спреманих уџбеника.²² На истој седници Савет предлаже Ђорђевића, поред Ј. Мирковића и Ђ. Слијепчевића, као кандидата за члана радног одбора при задужбинама факултета универзитета.

По завршетку Другог светског рата уложени су напори на нормализацији рада на Универзитету. На седници Савета Богословског факултета почетком септембра 1945. године Декан Радивој Јосић саопштава да нормални рад на Универзитету треба да почне од 1. октобра, а пошто на факултету има много непопуњених

¹⁰ АПБФ, Записник Седнице факултетског Савета одржане 27. јуна 1940., књ. III, бр. 76.

¹¹ АПБФ, Професорски досије П. Ђорђевића, Службенички лист.

¹² АПБФ, Професорски досије П. Ђорђевића, Службенички лист.

¹³ АПБФ, Записник Седнице Матице православног Теолошког факултета одржане 11. јула 1942., књ. III, бр. 40.

¹⁴ АПБФ, Записник седнице Матице православног Теолошког факултета одржане 23. јула 1942., књ. III, бр. 76.

¹⁵ АПБФ, Записник Седнице факултетског Савета од 5. новембра 1936., књ. II.

¹⁶ АПБФ, Записник Седнице факултетског Савета од 1. октобра 1936., књ. II.

¹⁷ АПБФ, Записник Седнице Матице православног Теолошког факултета одржане 5. октобра 1942., књ. III, бр. 97.

¹⁸ АПБФ, Записник Седнице Матице православног Теолошког факултета одржане 20. октобра 1942., књ. III, бр. 103.

¹⁹ АПБФ, Записник Седнице факултетског Савета одржане 11. новембра 1943., књ. III, бр. 147.

²⁰ Осим П. Ђорђевића, за штампу је припремао и Ј. Мирковић „рукопис IV књиге литургије до почетка 1944. г.“.

²¹ АПБФ, Записник Седнице факултетског Савета одржане 10. јуна 1943., књ. III, бр. 120.

катедара, требало би их привремено поделити између чланова професорског колегијума. Тако је предавање црквенословенског језика додељено Лазару Мирковићу а руског језика Викентију Фрадинском.²² Већ на наредној седници констатовано је да су на катедри *Језици и остале њомоћне науке Св. њисма* упражњени предмети *црквенословенски језик и руски језик*, те се, на предлог Душана Глумца, за хонорарног наставника за црквенословенски језик бира Милан Мратинковић, професор богословије.²³ Свештеник Милан Мратинковић²⁴ предавао је црквенословенски језик на Богословском факултету све до свога упокојења, јануара 1951. године.²⁵

Док је М. Мратинковић предавао црквенословенски језик као хонорарни наставник, Савет факултета је, на предлог Декана, одлучио да се распише конкурс за предметног асистента за *словенски језик*.²⁶ За референта је одређен Лазар Мирковић, редовни професор.²⁷ На расписани стечај за асистента за црквенословенски језик пријавила су се два кандидата: Александар Ћирић, професор гимназије из Београда, и Марко Видицки, бивши суплент гимназије из Земунa. Пошто је А. Ћирић слушао предавања старословенског језика и апсолвирао на Филозофском факултету, Савет, на предлог референта, бира њега за асистента на катедри *Литурџике* а за предмет црквенословенски језик.²⁸ Александар Ћирић је рођен у Новом Саду 1913. године, дипломирао је на Богословском факултету у Београду и пре избора за асистента радио је као професор веронауке у Трећој Београдској гимназији. После ликвидације Богословског факултета из састава Универзитета 1952. године, Српска црква је преузела бригу о Факултету.²⁹ Сада је уместо ректора Универзитета и Министарства просвете надлежност за рад богословског факултета пренета на Савет Факултета и Свети Архијерејски Синод.³⁰ Пошто Црква није била у могућности да издржава све наставно особље ове установе, Ћирић је радио на Факултету као помоћник секретара. Када се појавила потреба за наставником црквенословенског језика у богословији Светога Саве, Свети Архијерејски Синод поставио је Ћирића 1956. године за професора ове Богословије. У Богословији остаје до пензиониса-

²² АПБФ, Записник бр. 2 седнице Савета Богословског факултета одржане 6-ог септембра 1945, у професорској сали Филозофског факултета, књ. IV.

²³ АПБФ, Записник бр. 3 седнице Савета Богословског факултета одржане 18. септембра 1945. године, књ. IV, чл. 14.

²⁴ М. Мратинковић је од 1943. године вршио дужност ректора Сарајевске богословије: Гласник, бр. 5, Београд 1943, 35.

²⁵ АПБФ, Записник бр. 47 Седнице Савета Богословског факултета одржане 23. јануара 1951. године, књ. V. Ово је у била комеморативна седница поводом упокојења М. Мратинковића, хонорарног наставника Богословског факултета, који се упокојио 18. а сачрањен 20. јануара у Земуну.

²⁶ АПБФ, Записник бр. 8 Седнице Савета Богословског факултета, одржане 24. јуна 1947. године, књ. IV, чл. 43.

²⁷ АПБФ, Записник бр. 9 Седнице Савета Богословског факултета, одржане 16. јула 1947. године, књ. IV, чл. 52.

²⁸ АПБФ, Записник бр. 12 Седнице Богословског факултета одржане 3. новембра 1947. године, књ. IV, чл. 72.

²⁹ Детаљније о томе: П. Пузовић, *Православни бојословски факултети 1945-1952: Од државне до црквене инстџиуције*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 1, Београд 2007, 151-169.

³⁰ Д. Сандо, *Истџоријаш насџавних џланова на Православном бојословском факултџетџу*. У: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати / Приредио Б. Шијаковић, књ. 1, Београд 2007, 182.

ња, 1973. године, а упокојио се 19. априла 1976. године.³¹ Рад А. Тирића на Богословском факултету био је запажен и Савет маја 1950. године одлучује да га, после 12 година службе у просветно-научној струци, преведе у звање *стиаријет асистенша*.³² Тирић је 1952. године поднео Савету Богословског факултета Српске православне цркве пријаву теме за израду докторске дисертације.³³ По упокојењу тадањег хонорарног наставника Милана Мратинковића Савет решава да се распише конкурс за хонорарног наставника за црквенословенски језик, а дотле предавања да држи Л. Мирковић уз помоћ асистента А. Тирића.³⁴ По расписаном конкурс у примљеним пријавама Л. Мирковић предлаже Савету да за хонорарног наставника црквенословенског језика изабере Богољуба Ђирковића, професора богословије и библиотекара Патријаршијске библиотеке, што Савет усваја.³⁵ Из периода рада на Богословском факултету остао је значајан прилог А. Тирића познавању тачнијег акценатског изговора црквенословенског језика у српској говорној средини.³⁶

Иако је за црквенословенски језик, као хонорарни наставник, предавања држао Б. Ђирковић, Свети Архијерејски Синод препоручује Савету Факултету да распише конкурсе за наставнике на оним предметима на којима су били хонорарни наставници, те Савет решава да се, између осталих, распише и конкурс за црквенословенски језик,³⁷ а за референте су одређени: Л. Мирковић, В. Фрадински и М. Ердџан.³⁸ На конкурс се пријавио Петар Ђорђевић и Савет бира њега за хонорарног наставника у рангу ванредног професора за црквенословенски и руски језик.³⁹ Овај избор Савета факултета потврдио је Свети Архијерејски Синод Српске православне цркве.⁴⁰ Богољуб Ђирковић остаје и даље као хонорарни наставник,⁴¹ а те дужности, од стране Светог Архијерејског Синода, разрешен је синодским актом

³¹ Монах Игнатије Марковић, *Сво седмдесет и пет година Бојословије Свештој Саве у Београду (1836–2011)*, Београд 2011, 170–171.

³² АПБФ, Записник бр. 37 Седнице Савета Богословског факултета одржане 4. маја 1950. године, књ. V, тач. 11.

³³ АПБФ, Записник бр. 36 -1 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 5. јула 1952. године, књ. V, тач. 5. Тема његове дисертације је *Гаврило Стефановић Венцловић (Омилийичка расправа)*: АПБФ, Записник бр. 5 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 18. октобра 1952. године, књ. V, тач. 5.

³⁴ АПБФ, Записник бр. 48 Седнице Савета Богословског факултета одржане 3. фебруара 1951. године, књ. V, тач. 6.

³⁵ АПБФ, Записник бр. 49 Седнице Савета Богословског факултета одржане 18. априла 1951. године, књ. V, тач. 12.

³⁶ А. Тирић, *Прилој проучавању акценџуације у данашњем црквеном језику*. - Зборник православног Богословског факултета, II, Београд 1951, 527–533.

³⁷ АПБФ, Записник бр. 4 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 25. септембра 1952. године, књ. V, тач. 6.

³⁸ АПБФ, Записник бр. 5 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 18. октобра 1952. године, књ. V, тач. 3.

³⁹ АПБФ, Записник бр. 6 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 10. новембра 1952. године, књ. V, тач. 9.

⁴⁰ АПБФ, Записник бр. 7 Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 15. децембра 1952. године, књ. V, тач. 2.

⁴¹ На основу акта Светог Архијерејског Синода којим је Б. Ђирковић постављен за хонорарног наставника Богословског факултета, Патријаршијски управни одбор доноси решење о висини његовога хонорара. Види: АСАС, Решење Патријаршијског управног одбора о висини хонорара Б. Ђирковића, од 28. новембра 1952. године.

од 24. августа 1954. године.⁴² Петар Ђорђић је као хонорарни наставник за црквенословенски језик потврђен од Светог Архијерејског Синода и школске 1955/56.⁴³ и 1956/57. године.⁴⁴ Почетком 1957. године П. Ђорђић писмено се обраћа Савету Богословског факултета којим га обавештава: „У летњем семестру ове школске бићу заузет неодложним пословима и то поред дужности на два факултета још и припремом за штампу мојих радова и довршавањем уџбеника црквенословенског језика а у изгледу ми је и пут у иностранство. Зато сам принуђен да за то време обуставим предавања на Богословском факултету и молим Факултетски савет да предавања из црквенословенског језика повери другом наставнику... Своја предавања држаћу до краја месеца фебруара о. г.“⁴⁵ Свети Архијерејски Синод позива Савет Богословског факултета да нађе најцелисходнији начин да се предавања из црквенословенског језика до краја школске године редовно држе. Савет решава да се позове Богољуб Ћирковић, библиотекар Патријаршијске библиотеке, да као гост до краја школске године држи предавања из црквенословенског језика, с тим да испите обави проф. Л. Мирковић.⁴⁶ Са овом одлуком сагласио се Свети Архијерејски Синод.⁴⁷ После одлуке Савета Богословског факултета да на почетку школске 1957/58. године позове П. Ђорђића да се изјасни о томе да ли ће вршити предавања као хонорарни професор, а у случају да он негативно одговори, да се распише конкурс за хонорарног наставника црквенословенског језика,⁴⁸ Савет једногласно бира Б. Ћирковића за хонорарног наставника за предмет црквенословенски језик,⁴⁹ с чим се саглашава и Свети Архијерејски Синод.⁵⁰ На месту хонорарног наставника црквенословенског језика Б. Ћирковић остаје до краја школске 1990/91. године. По завршетку те школске године, Свети Архијерејски Синод шаље Факултету акт којим се одобрава да се распише конкурс за хонорарног наставника, доцента, ванредног или редовног професора за црквенословенски језик, а Савет се умољава да се професору Б. Ћирковићу захвали на вишедеценијском труду око образовања студената овога факултета.⁵¹ Савет Богословског факултета умољава др Драгана

⁴² АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 3. септембра 1954. године, књ. VI, тач. 2 под в).

⁴³ АСАС, Одлука Светог Архијерејског Синода о обновљеном избору досадањих хонорарних наставника на Богословском факултету од 7. октобра 1955. године.

⁴⁴ АСАС, Одлука Светог Архијерејског Синода о обновљеном избору досадањих хонорарних наставника на Богословском факултету од 22. септембра 1956. године.

⁴⁵ АСАС, Писмо Петра Ђорђића Савету Богословског факултета Српске православне цркве од 13. фебруара 1957. године.

⁴⁶ АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 9. марта 1957. године, књ. VI, бр. 3.

⁴⁷ АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 27. априла 1957. године, књ. VI, бр. 2.

⁴⁸ АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 10. септембра 1957. године, књ. VI, тач. 8.

⁴⁹ АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 31. октобра 1957. године, књ. VI, тач. 2.

⁵⁰ АПБФ, Записник Седнице Савета Богословског факултета Српске православне цркве одржане 22. новембра 1957. године, књ. VI, тач. 6.

⁵¹ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 5. септембра 1991. године, тач. 6.

Протића да преузме наставу црквенословенског језика до избора новог наставника.⁵² Богољуб Ћирковић је аутор граматике црквенословенског језика из које још увек у богословијама Српске цркве богослови црпе знања о црквеном богослужбеном језику.⁵³

На расписани конкурс, за хонорарног наставника пријавио се др Димитрије Е. Стефановић, виши научни сарадник Института за српскохрватски језик у Београду, запослен у Старословенском одеку Института.⁵⁴ Пошто је комисија, коју су чинили П. Симић и Д. Калезић, ванредни професори, после анализе научног рада Д. Стефановића, предложила да он буде изабран за хонорарног наставника,⁵⁵ Савет једногласно бира Д. Стефановића за хонорарног наставника црквенословенског језика на Богословском факултету,⁵⁶ а Свети Архијерејски Синод овај избор потврђује.⁵⁷ Димитрије Стефановић, као хонорарни наставник, предавао је црквенословенски и старословенски језик а обављао и испите из руског језика до краја школске 1997/98. године. У том периоду у више кратких махова био је, због болести или лечења, одсутан. Том приликом Савет је одређивао замене у његовим факултетским обавезама. Тако, у јунском испитном року 1993. године испит из црквенословенског језика обавио је Д. Протић а из руског језика Д. Калезић.⁵⁸ Школске 1994/95. године због лечења није био у могућности да држи наставу, и по одлуци савета у наставним активностима на црквенословенском језику замењивао га је Д. Протић а на руском и старословенском језику Д. Калезић.⁵⁹ Био је одсутан у извесном периоду и школске 1997/98. године, када га је, до повратка са боловања, замењивао Д. Протић.

Димитрије Е. Стефановић, у свом невеликом али значајном раду у области црквенословенистике,⁶⁰ резимира оно што је већ изречено о црквенословенском језику у српској говорној средини⁶¹ и закључује да се црквенословенски текстови

⁵² АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 30. септембра 1991. године, тач. 23.

⁵³ Најновије издање: Б. Ћирковић, *Грамађика црквенословенској језика: за ученике богословије*, Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве 2010.

⁵⁴ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 5. септембра 1991. године, тач. 7.

⁵⁵ АПБФ, Професорски досије др Димитрија Стефановића. Извештај комисије за преглед пријава кандидата од 28. октобра 1991. г.

⁵⁶ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 19. новембра 1991. године, тач. 9.

⁵⁷ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 10. децембра 1991. године, тач. 7.

⁵⁸ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 25. маја 1993. године, тач. 10.

⁵⁹ АПБФ, Записник седнице Савета професора Богословског факултета одржане 29. јуна 1994. године.

⁶⁰ Позната је кратка библиографија Д. Стефановића: Н. Родић, *Изабрана библиографија радова садашњих сарадника Старословенској одека Института за српски језик САНУ*. – Славистика, III, Београд 1999, 326–328.

⁶¹ Д. Е. Стефановић, *Нешто о транскрипцији њеваних рускословенских богослужбених шексјова*. – Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, 15, Нови Сад 1994 (шт. 1995), 65–74; Д. Стефановић и Д. Е. Стефановић, *Прилој проучавању односа између месја мелодијској и језичкој акценцији у српском црквеном народном појању на примерима Осмогласника Сивана Сивојановића Мокрањца*. У: стојан Новаковић – личност и дело, Београд 1995, 399–404.

читају и певају „углавном, према правилима фонетике стандардног српског језика. Српски изговор тих текстова донекле је учвршћен према моделима српскословенског...“.⁶² Он, као и Драган Протић, који је својим кратким радом о скраћеницама у црквенословенском језику⁶³ дао допринос правилном изговору црквенословенског језика, полазе са темеља које је поставио Петар Ђорђевић, који је први у ширим цртама указао на србизирани изговор црквенословенског језика. Драган Протић је теоријско знање преточио и у преводе са црквенословенског језика, не само богослужбених текстова.⁶⁴

Савет Православног богословског факултета, увиђајући значај црквенословенског језика за богословље и свеукупан живот лаоса у црквеној заједници, изабирао је за предаваче црквенословенскога језика еминентне филологе датог времена. Јер, како од познавања материје која се предаје и изучава, тако и од личности самог предавача, његове преданости и способности, зависи заинтересованост за изучавање, али и усвајање црквенословенског језика. Предавачи црквенословенскога језика на Православном богословском факултету после Другог светског рата оставили су иза себе значајне научне прилоге из ове области и преводе црквенословенских текстова, представљајући тако темељ за развијање и изучавање овога језика у црквеним установама Српске цркве и другим образовним установама српске провинијенције.

⁶² Д. Е. Стефановић, *Нешто о транскрипцији њеваних рускословенских бојслужбених текстов*, 65.

⁶³ Д. Протић, *Скраћено писање речи*. – Богословље, 1–2, Београд 1993, 87–89.

⁶⁴ Д. Протић, *Црквено писаништво*, Београд: Богословски факултет Српске православне цркве 2001; Јосиф Трношац, *Трношко родослов*. Превео др Драган Протић. Шабац 2008.